Hogy szeretném,
ha gondolkodnátok!

(Ez nem verseskönyv:
asszociációim
hálószobája;
s titkai
ennek
titkai.)

(Útrövidítés a líra: az érzéki
legrövidebb útja az absztrakthoz,
és az absztrakt legrövidebb
csapása vissza az érzékihez, a-
melyből vétetett. Az elsőre egyik
példa a szimbólum, a másodikra
pedig a metafora.)

[Vákát oldal]

Nyelvemlék

(Zsengék mutatása)

Van, ami olvasandó, van, ami mondandó, de mind-mind megírandó, mert költészetben szégyen nincsen; akár a születés, akár a halál, oly szégyentelen a líra.

„Szaladjak ki már az utca végére, lássam, mi van?!” – mondta a szomszédasszony, gyermekkorom szomszédasszonya. Mert az utca beletorkollott egy másik utcába, az pedig a megint-másikba és így – a végtelenségig. S aki megjárta az utcákat, az utcák elejét és végét, visszamegy a házba. És a házban várják a rokon-légyfogók, a rokon-paradicsomok, a rokon-fényképek, a rokon-szavak, a rokon-edények, a rokon-szalonnák, és ő megnézi, megkóstolja, meghallgatja, megtapogatja és megszagolja mindet, de csak egy szippantásra, egy azonosító szippantásra, mint a kutya, aki mindent egybevet a gazdája szagával, csak egy azonosító szippantásra, és feje elfordul a paradicsomoktól, füle becsukódik a szavak előtt, szeme hátat fordít a fényképeknek, és csak a rokon-írást kutatja. És megleli és kiteregeti és körülnéz, látják-e mások is magányát, s ha nem látják, feje mélyen lehajlik, és a betűkben sok-sok lelkét keresi.
És aztán megfeddi magát: „saját magad utókora szeretnél lenni”, „hagyd a kéziratkukacokra”, de mégsem hagyja, mindenképpen csúf irigység fogja

el, olyan, amilyent verseket fordítva érzett, „jobb szót találtam, mint ő, aki írta”, „neki tudják be ezt is”, és csak lapoz, lapozgat, és megmenti magának azt, ami zsenge, de tiszta, és: mert ő írta – hát ő is magyarázza. És kikutatja saját nyelvemlékét, és tán büszke is, „lám, nemcsak a nemzeteknek, nekem is vannak nyelvemlékeim”, és válogat és magyaráz és felidéz, mintha elsüllyedt palotákat állítana össze.

*

Az első vers, amit írtam, plágium volt: saját szavaimra költöttem át egy reggeli imát, az Úrnak 1940-ik esztendejében. De azt már elfeledtem: ha így történhetett, megérdemli a sorsát. Később a hernyózásról írtam Komáromi Ferivel, Biszak Gyurival verset (talán harmadikban), amolyan költői párbaj, hármas-vetélkedő volt, Dionüszosz és Bacchus és koszorúk nélkül. Aztán a Homoród partján csavarogva vonalas irkákba is írtam, de csak sorok és címek maradtak: ,,Kéj-éj”, (olyan szűz voltam még, hogy tiszta szégyen!), ,,Nullával osztom önmagam és én leszek a végtelen” (egyetlen dolog volt, amit számtanból kívülről tudtam, s ímé, rögtön át is gyúrtam saját orcámra.)
Aztán írtam verset gondolatban, baktatva a vasúti töltésen iskolám felé, és fűben és asztal mellett, de sohasem az árnyékszék falára. És lapozgattam a költők verseit. Mindig versenyre csigáztak: pompás versenyló lett volna belőlem. És mindez szülőföldemen, Szatmárban történt, majd ifjúságom helyén, Bukarestben és részint Kolozsvárt.
És a szűz-szó, miután Ady és Kosztolányi, és József Attila és Majakovszkij, és Szabó Lőrinc és Illyés Gyula, és Balassi és Berzsenyi, és Erdélyi József

és Sinka, és Kassák és Weöres és az ifjabb népiek ágyában is már feküdt, választhatott: vagy örökre tehetetlen lesz ennyi csontigszívó, nagy élmény után, vagy kitalál valami új és szép perverziót. De álljunk meg: még az ágyaknál vagyunk: hajdani nyelvünk töredékeinél, önmagunk folklórjánál, a szárnybontogató, zsenge nyelviségnél.

1

Sörök habja
csipkézte a számat.
Rokokó szájam –
Beleroppansz, ha csókol a Század?

10

Áll a gólya künn a réten:
Új Anteusz: féllábon áll.

16

Pici körmű esőcseppek,
kapirgálnak, mint a tyúkok,
karmolgatják a háztetőt,
mint macska a galambdúcot.

19
(Óda a sündisznóhoz)

Tüskéid kerítése
óvta azt, mi lelkednek vetése.
(A többit elfelejtették velem.)

21

Szűzlányok mosolyából
jut-e még pohár bor?

22

Hunyj szemet bűnömön,
van pilla szemeden.

27

II

Ezt a sort is
mutasd fel, mint szűz az ingét
áldott éjjelen.

28

A régi kedves szigorú volt mindig,
hogyha beszélt, hogyha horgolt
ó, az arcán csak szigor volt.

36

Siratom tékozolt pénzeimet,
dolgoztam értük vígan, keserűn...
Pénzek siratása – nem is siratás!
Mindent bocsásson meg valaki.
(Vásárhely)

51

De majd, ha egyszer megnősülök én is,
lesz feleségem, gyermekem: családom;
lesz konyhám s benne csont, meg hulladék is,
segítek a kóbor kiskutyákon.

52

Rongyos lett az ingem,
foldozd meg.
Rövid az örömöm,
toldozd meg.
Kösd meg a nyakkendőm,
kibomolt.
Emeld fel a szívem,
leomolt.

55

Még bűnötök sincs, hát hogyan
lehetne igazságotok?!

61

Szolgálom az emberiséget,
mint ama rémisztő fa,
madárijesztő a határban.
Höss, hangtalan próféta,
jöjj: hanggal riasztó példa.

66

Púposhátú a tudomány,
pipaszár a költők lába.

71

Süt a nap a láp fölött.
Béka-fej a víz szinén.
Minden béka glóriás –
Aranyozott óriás.

76

Úgy képzeltem: üzlete van,
cukorkája, sajtja, vászna
Istenünknek, s ha akarná,
a légy levesembe mászna.

79

Klarinét, hegedű, zongora, cimbalom,
szombati izgalom, öltöző buzgalom!

93

Ó, ember, feküdj a földre, rá,
karod gyűrűjébe vond rémült fejedet,
hogy törvényes legyen a nász...

96

Most kitekintek a hószínű dunyha alól,
most cipőm keresem ágyam alatt valahol!

102

Álltam a hóesésben
korcsolya-pálya-szélen.
Olyan szép volt a hó alól
kipillogni valakire –
egy-egy tündér-lábbelire.

118

Isteni anya, fáradt Mária,
szénás hajad csapzott glória.

119

(Jeremiád szomorúfüzekért)

Mért vágtad ki a szomorúfüzet?
Spárta, Spárta, hallom a hangod.
Síró csecsemő nem kell a spártaiaknak!
Dobd hát, dobd le a Taigetosz meredélyén,
síró csecsemő nem kell a spártaiaknak!
Csak víg vas-dedek élhetnek Hellász hegyein,
feltörő, daloló csecsemők,
de kik a szépre, vigaszra nyitották szemüket,
haljanak sírók vagy bús hallgatagok!

120

De én nem ettem Dózsa György húsából!

122

(Vers a kisfiúhoz,
kitől az anyját elszerettem)

Jaj, kisfiú, fogózz nyakamba,
nem vagy enyém csak félig,
ne dobálj meg, ne fend miattam
kinyíló késed élit.

Ne vicsorogj, ne marj kezembe;
megosztom szívét véled,
nekem is kell ő, a sötétben
nélküle én is félek...
(Kolozsvár)

128

Nekem ne mondd, hogy zsírosul a szépség,
nekem ne mondd, hogy változón szeretsz,
muszáj hinnem, de muszáj nem is hinnem –
főztél te már virágokból levest?

129

Hogy szüzet öltem, úgy születtem én,
életre hívtam mégis egy anyát.

131

Keresem színeimet,
keresem azt a szívet,
de arcom immár sápadt,
nem vagyok jó én már csak
dohány- meg borvirágnak.

Nem vagyok én jó már csak
dohány- meg mákvirágnak,
lilás és kékvirágnak,
télen meg jégvirágnak.

Virágnak szűz fagyokban,
jég-szemnek ablakodban.
(Kolozsvár)

132

Mikor ti már talán öleltek,
suttogósak a hálótermek,
megcsókolom a szavak ajkát.
Megcsókolom a szavak ajkát,
kínozom őket szerelemmel,
gyönyörrel gyöttröm hajnalokig,
türelmesen imádom őket.

Szavak szeretőjének szült anyánk.
S most elbolyongunk szavaink háremein.
(Kolozsvár)

134

(Tűnőcske partján)

Gerinced görbe,
guggolj gödörbe.

Tűnőcske partján,
ahogy megálltam,
alattam ár volt,
hívott, de vártam.
(Kolozsvár)

135

(Makacs Heródes)

Betlehemes fiú,
fagytól hidegült mosolyú,
nem deríti jászol, nyoszolya –,
ez vagyok én is.
– – – – – – –
Hiszem, hogy isten:
hogy méltót ölhessek én.

136

Ember vagyok: félhet az az isten,
aki engem ölni kényszerítne.

137

(Menzára – harmadik fogásnak)

Ó, téli hidegben a kolbász ropogósra fagyottan,
Szikrát vet a kés az esteli tűznél,
Az ízek a szádban életre szaladnak...
Virsli-füzérek narancs-aranyos dicsfénye a tálon,
Fűszeres disznósajt, remegő ihletű sonka,
Ó, bableves, hetek pénteki napján,
Erdők hűvöséről szakított, kalapos gomba leve,
Boldog tavaszon zöldhagyma, könnyű aludttej,
Arasznyi szalonna zsírban fölragyogása,
Tojás sercegése a barna olajban,

Túróscsusza-boglya lábasok villával-szórt
szénásszekerén,
Gombócok gyermeki-dundi gyöngy-gurulása,
Ó, kedves ételeim, ti ízek a száj gyökerében ...
(Kolozsvár)

138

(Nyíló ajtó)

Jó volt, mint nyíló ajtó,
kenyeres, szép szakajtó,
könnyezd végrehajtó –
s *kiléptem udvarunkra.*

Méhed utánam még sikoltoz,
fohászkodik májusi holdhoz,
belőlem sejtet hordoz.

Méhedben alakom van,
úgy ahogy kifutottam,
fészkemből földre estem,
életem fölkerestem.

Méhed fala, ha durva vászon,
selymezze szépítő fohászom.

Áldott öled Robinson-öble –
tán bűneimet elfödözi...
(Kolozsvár)

140

(Gyöngy-hiedelem)

Él gyöngy-hiedelmem,
toboroz babonásan,
vályog-vető szerelmem
rakódik katonásan.

Vég-vászon-valóságom
terül az új óságon.
Szelekbe feszülő imám van:
a jóságom.

Egyetlen jószágom van
kegyetlen jóságomban,
hitetlen hiedelmem,
furcsálló, tarka kelmém:
bolyduló varga-elmém.

Józan foltozó vargám,
az eszem betakar tán.
(Kolozsvár)

142

Édesanyám hittel kötött,
de én – gyermek – kötve hittem,
markomból, mint madárfiók,
kiröppent a pölyhös isten.

Tenyeremben nem nőtt sassá,
sólyommá, se keselyűvé,
sorsom nem ő édesíti,
s komorítja keserűvé.

143

Ördögi rózsafüzér:
Pokolba menj a tüzért,
Istenre célzó tüzér,
Ördögi rózsafüzér!
Józsebű mámor-üzér,
Bordélyba menj a szüzért,
Ördögi rózsafüzér!

144

Szeretőm az urával hál,
nekem csak a szeme jut,
ám ha szólnék berzenkedve,
le is út, meg fel is út.
Sej-haj, törje ki a lábát,
aki nálam árvább.
Az úristen postamester,
de hát nekem nem ád vigaszt
azzal, hogy egy levelére,
mint bélyeget, majd fölragaszt.
Sej-haj, törje ki a lábát,
aki nálam árvább.
(Kolozsvár)

145

(Mesélt-élmény)

Gyöngytyúk utca – tündér-tanya,
lépcsőkövén három banya,
sose láttam itt gyöngytyúkot,
de káráltak örömtyúkok,
itt úszott el a pénz java,
sok kupecnek sok aranya,
kisdiákok sovány vasa,
cipészinasok garasa.
Gyöngytyúk utca – tündér-világ,
parázs asszonyi galibák,
egymást gyakran rántják kontyon,
hiszen éltek rántott pontyon.
Lőre-bornak cégér kellett,
fölmutattak egy-egy keblet.
S meglazsnyakolták a kappant,
ha nem pörkölt, csak úgy koppant.
Gyöngytyúk utca, erre jártam
félig-meddig iskolába,
ezüst pöttyel a vállamon,
pulya-pehellyel államon
tündér-tanyán legény-étek –
jármába fogott a vétek.
S úgy, hogy ki se csordult könnyem,
eladtam a latin-könyvem.
Odadobtam Phaedrust, Plátont
a két karért, amely átfont...
– – – – – – – –
Ablakukat bódult fővel
megdobáltam egy-egy kővel,

aztán uccu, szálltam széllel,
kergettek a seprűnyéllel...
(Szatmár)

146

(Félig halott-élmény)

A háborúban
voltak szünetek is,
akár a moziban.
Kis proli-akácon
lobogott egy dunyha,
terepszínű volt már,
gágogtunk alatta,
ránk szálltak a pihék.
Fonnyadt krumplit tettünk
egy-egy izzó rönkre.
Billegett fejünkön
nagy katonasapka:
mozgatják a tetvek!
Papos kis szél mormol
imát városomra,
olyan szag terjeng, mint
őszi temetőben,
kivilágításkor,
gyertya-lemenőben.
Hát milyen a gyermek?
Minden ijedelmen
új kedvet köszörül.
Igazi pisztolyunk van,
borsódzik a hátunk:
ölni kén valakit,
de senkit sem látunk.

„Csak fehér ebeket, csak fehér kutyákat!”
S felugrott a kutya
panaszlón vonítva...
Szikrázott a fagy, mint
a hajnali oltár.
Feküdtek a földön, nyelvük alatt
homok.
Fagy fehér oltárán –
fehér áldozatok.
Fehér útikövek – Jancsi és Juliska
imé, így jelezte
merre vitt az útja...
(Szatmár)

149

(Vadászvilág)

Ősz nyomát; őz nyomát,
hollókét, nyulakét,
hamvazó, hideg hó
kristálya lepte bé.
Bőrzekés vadászok,
sziszlető agarak,
vadhajtó zsellérség,
hó alatt, föld alatt.

Rőzsetűz, topogás,
vérmanna a havon,
vadászélc, kulacsos –
ricsajos –
italos szidalom.

Nagy hurok a puszta,
beléhullt kis tanyák, –
tipodom a havat,
nyílnak a sugarak.

Járom a nyomotok,
mérik a lépteim,
mérik az alföldet
torzó emlékeim.

Hó szitál, fut a vad
s nyomán a kék síkon
hókorbács – sín szalad...
(Szatmár)

154

Csupán a dallam magva maradott meg,
csak a kezdő tétel zsongó, aranyos derűje,
a záró-tétel bánatos, örvény-zúdulása,
a hangok hártya-szúró pici tűje...

Lobogó hajjal szalad a dallam után.
S bár távolodik, nem halkul sikolya,
mert feledésre rohansz s ő maradó dallamnak
ígért, –
bár távolodik, nem halkul sikolya...
(Kolozsvár)

156

Ó, otthon illata
vasárnapi víg palacsinta,
illékony glóriád,
illatok nábobját, szagok Dáriussát
indultam keresni,
orrom bűz facsarta lázadóra,
dühössé piszkálta éji óra,
ó, kapcák szagától távoli tejszag!
(Belényes)

157

Ó szegénység illata
Gyöngyillatú létem
Megint pikkelyeid keresem.

158

A Körös partján, ahogy megálltam,
az éj cipőfényesítői – az árnyak,
integettek, kiabáltak utánam.

Arcodat akkor úgy vettem tenyerembe,
mint játékos utolsó aranyát,
melyen királyi remény feje domborodik,
s csengéséből üres zsebedbe még visszazuhan
valamicske,
a többi elhal a tompa, játékasztali párnán...
(Várad)

160

Ó, mintha már fejüket vesztenék,
gurulnak el a hulló gesztenyék.
Sziszletnek a kis zöldrevált sünök,
leszállt, sok csillag, mely füvön sürög.
Lekoppannak, a burkuk szétnyílik,
belőlük barna békesség virít.
A távol járdán látomás remeg:
Tálcán szakállas Szent János-fejek.
Cipőm előtt egy-egy még elgörög,
hírelve, hogy e nyár se lesz örök.
(Várad)

161

(Salomé tánca)

Szememben egyre nő a Pont.
Mellemben a zavar,
Ölemből kedvesem kifut.
Nem tudja, mit akar.

Szememben egyre nő a Pont.
Vad szívem ficánkol.
Rút fejemért valahol
Egy szép Salomé táncol.

162

Istenem, fentről
csillagnak véld sünömet!
Égi sünöknek vélem majd
én is a csillagaid!

164

(Álom Svejkről)

Aludtam csendes, dongózenéjű mezőn,
katonasapkám szememen.
Méhek, lepkék szálltak körém,
s tökinda ölelte csizmatörte bokám.
Sehol Zrínyi, Balassi – a nagy katonák;
Svejket álmodtam. Ó, élesre töltött életem!
(Belényes)

165

Milyen hajlós a növendék nyárfa a szélben,
Milyen árva az árvacsalán!
A lucernavirágok milyen lilák!
Milyen kék a kökény s az ezerjófű
mennyire jó!
Milyen szorgos a gomba-hívó lány!
Czizmám malomkő – vergődik az árvacsalán,
jaj, hajlós nagyon
a növendék nyárfa a szélben,
s hiába bólint Ezerjófű, az édesanyám.
(Belényes)

166

Alkonyi fűben: hetedik nap az isten.
Bogár légtornászok egyensúlyát
figyelem.
Szilaj nomád-siratók hangja rúgtat
az égre.

A lódobogás.
Űrzengést csiholó pata-verők.
Ó, szunnyadó mennyei hangszer!
(Belényes)

173

Macskám nem tudja, ki vagyok.
Kutyám sem tudja, ki vagyok.
Elefántom, tigrisem, vízilovam –
egyik sem tudja, ki vagyok.
Nincs kutyám,
nincs macskám,
nincs elefántom, tigrisem,
még egy árva vízilovam sincsen!

175

(Mehmet költő Szultánhoz írt leveléből)

Kopasz fejedre hajat képzelünk.
Hajad alá képzelünk velőt.
Teve-lepény füstjén
szemem aszalódik,
reám mekeg a kecském gondja.
Küldj zsinórt, Szultán!
(Kolozsvár)

176

Meghasadt a harang szíve,
nincs is a harangnak szíve,
megakadt a harang nyelve,
nincs is a harangnak nyelve.
Harangnyelvem elharapnám,
meghasadna harang-szívem.
Ó, a harang el-elborong
novemberi avar-toron,
majd a fehér vasárnapok
szívére szállnak jégcsapok.

177

Az a torony – isten-köröm.
Isten körme ostort fogott,
a hajamba belekapott,
menekültem torony alól,
mint Jerikó falaitól.
Arcomat is megtépázta,
lúgba mártotta két szemem,
meg is lóbált a föld felett,
annyi volt a fényem, mint egy
éjszakán a szekér-lámpa.
Kicsi-kicsi gyermek voltam,
a díványon a szobában,
isten kezét térdem közé
szorítván – körmét levágtam.
Isten körmét ott levágtam
gyermeteges, csepp ollómmal,
azután sétálni mentem
ritka-fehér, szép hollómmal.

Fehér hollóm s Hektor kutyám
futkosott a lábam nyomán,
meg egy bagolyszemű macska,
selyemhernyó és nyulacska.
Magyar szavak ménesébe
pányvát dobtam, mint Balassa,
ló (és lovas) betöretlen,
csak úgy ficánkolt alattam.

178

Futkostam a sírdombokon,
mezítláb, a talpam alatt,
mint mákszemek úgy hulltak el
zizge-zajú kisbogarak.
Nem tudtam én akkor ottan,
hogy alattam mind halott van,
nem tudtam, hogy halottakon
önmagamat táncoltatom.
Sírról sírra egyre szálltam,
tapicskoltam a halálban,
jaj, anyácskám, én nem tudtam,
hogy alattam alagút van,
s halott van az alagútban.
(Kolozsvár)

179

Szalmaszál-Ararát
(Karácsonyi levél angyalokhoz)

Hó-repkény testemen
karácsony estemen,
ne bánkódj estemen,
emlékes istenem.

Ne adjál vakságot,
fekete papságot,
föcskölő káromlást,
vér-ömlést, vár-omlást.

Ne adj húst, kenyeret,
ne jusson kerevet,
ne intsen arany-ág,
szalmaszál-Ararát.

Adj, uram, éhséget,
éheztek eleim,
ajánlom az Úrnak,
hangszerére húrnak
csikorgó beleim.

Szemem is kopogjon
vasravert ajtókon,
hétbezárt koponyán,
a Bűnök Bakonyán,
hajlepte fejeken
kopogjon kereken.

Hadd legyen tenyerem
utolsó kenyerem,

s nyelhető falatom
– falánkul öldöklöm –
hadd legyen az öklöm.

Adj, Uram, kínokat,
nyúlfogó inakat,
s ne könyvet, betüket,
fejembe-hajamba
ültessél tetüket.

Gondolat-serkéim
kínozzák homlokom,
ne járjak réteden –
szédítő ormokon.

Kerekedben küllő,
kebeledben hüllő,
hadd legyek, istenem,
rútságodról szépet,
imádandó képet
ne kelljen föstenem.

Angyal-háremedben
ölelő fiúnak –
fogadnál fel engem
kacagó hiúnak.

Angyal-szeretőket
a derekam alá,
s csak, ha már hiányzol,
hullasson a halál.

Jó bort és jó dohányt,
ölelő egy leányt
adjál, én istenem,

karácsony estemen.
S akkor nyugalomba,
halálos halomba
gyűjtöm össze magam,
boldog-boldogtalan.

Leszek a szempillád,
látás-védő villád,
búzádban bükkönyöd,
sejtelmes függönyöd.

Hunyjál le, istenem!
Ne bánkódj estemen!
Hó-repkény testemen
karácsony estemen.

180

Csömör-szirom

Kibukkant a számon
a csömör,
kivirult, mint nem-várt
se-virág.
Hamar-csömör virága,
tisztátalan asszonyok
pipacs-foltja,
szirom rongya,
szerelmeim varangya –
szájam szélén kuruttyol.

181

Egy festőhöz

Bizony tehenes képed kutyahű a valóhoz,
S akárcsak a képed, oly hű a való tehene!
Mondd, a valót válasszam-e már vagy a képet?
Mondd, koma, mennyi liter tejet ád az a kép?!

182

Farkukkal legyeztek a jó muraközik.
Gyámoltalan szitakötő beléjük ütközik.
Sörénybe fonva szita- s lepkeszárnyat, földíszítve
szivárványos legyekkel, gázol a ló a vízben.

Méla homokszedők görnyedeznek a bárkán.
Állnak – toprongyos katonák – elpergő, szürke
vártán,
lent sok van még s itt fent olyan kevés,
lapát lendül a vízre, kavics csobban, és leng az
ernyedés.
(Szatmár)

185

Varangy ül a virágon.
Varjú a rózsaágon.
Pók fut az alvó arcon.
Fejem öledbe hajtom.

A szirom belezizzen,
Az ág törődve szisszen,
Az alvó talpra dobban,
S te ülsz tovább nyugodtan.

Öledbe hullt az arcom
Fejem csöndedbe tartom,
S e kócolt, bűnös bokrot
Tartod, mint tiszta csokrot.

186

(Lassú csárdás)

Az isten lassan gyomromból kifordul.
Igéje zár lesz: rozsda-fog csikordul.
Eszmény-anyajegy, lepörkölhetetlen –
Rakódik le hasam falára zordul.
Szövetemen minden átvilágít.
S jót akarnék világtól – világig,
Szemtől szemig, térdektől térdekig,
Hitvallástól a szentebb érdekig.
Itt volnék hát – vénséges fiatal,
Hogy hinne bennem bölcső s ravatal,
Omoljon le a biztos őserő,
Baromi isten, szájhős verselő.
De bennem ki hisz? A tudós? Lenéz,
Anyagain én vagyok a penész,
Lombikjain én a jégvirág.
Ki tud engem? Mély föld? Égvilág?
Poéta sem, meg sose becsül,
Nem választja eszemet becsül,
A festő megföst kékre-zöldre és

A muzsika csak csontomon-verés,
A színész meg – énvelem kijátszik, –
Költő volnék, világtól – világig.

187

Az ifjúságom nem hullt el nagyon.
Nem úgy, mint alma s nem, mint kecskesom.
Úgy hullt csak el, mint hajnalra a hold.
Hogy fel már nem jön? Szép éjszaka volt!
(Bukarest)

... és megtapogatom tizenöt vagy majdnem tizenöt éves szavaimat, húszéves-körüli életemmel írott szavaimat; minden, ami bennük hazugság vagy több volt – húszéves volt, vagy majdnem annyi, ami igaz volt – húszéves volt vagy alig több; és ami hazugság marad – majd száz és ezeréves marad, és ami igaz marad, túléli a formát. És miért nyomtatom ki mindezt: mindazt, ami tollam hegyére gyűlt, miért? Ha ki is húzom, ami illemtelen, ami méltatlan a halálra (vagyis: meg-sem-születettnek ítéltem), a bárgyúságot, a nem-olyan-csúf-hogy-érdemest, a nem-olyan-szép-hogy-vállalom strófákat, szavakat, verseket, ha ki is húzom, de ami marad, az abba az egyetlen mondatba illik, ami egy élet egy lírája, egy lét egy rétege, egy személyes idő egy vonulata: mondat-regény. Mert mindaz, mit életemben írtam, hazugságában is enyém volt, igazságaiban is enyém, elidegeníthetetlenségem, lelkeim, egymást követő lelkeim jogfolytonossága varrja nyakamba, sózza tudatom utókorára mindazt. Egyetlen

mondat az én néha vers-szerű életem. Hangok, hangsorok, szavak, szóösszetételek, mondatok, mondat-összetételek, szakaszok és szakasz-összetételek, részek és egészek összetételei – mind-mind egyetlen nagy mondatba gyűlnek, amelyben a legszebb, legjobb is talán csak egy írásjel, pont vagy vessző ként ugrik szemünkbe. A nyelvet akartam megragadni, a nyelvet, amely több, mint a beszélt és leírt, a kialakulásában-élő nyelvet; és a gondolatmenetek kialakulását hű rajzban (ez a szellemmozgás realizmusa), és a gondolkodás beidegződött reflexeit – s ezek robbanásait is – papírra vetettem. A múlt nyelve nyelvemben: a tehetetlenség, történelmi reflexek, elidegeníthetetlen árnyak, el-nem-hessenthető őseim; a jelen nyelve nyelvemben: véletlen-szükség; és a jövő nyelve nyelvemben: a mód – ahogyan ezentúl, az említetteken felül majd mindez alakul. Talán, mert a táj gyakran kifutott a szememből – a nyelvi táj felé futottam. De nem a szókincs, hanem a nyelv mondattani és alaktani lehetőségeinek tájai felé; nem a látszat, hanem a lényeg nyelvei felé. A nyelvben egyszerre akartam a szín és hangulat, a dolgokat jelző-jelentő nyelvet megragadni a másikkal: a fogalmak, a gondolkodás, eszünk, képzeletünk járásának nyelvével. „Belső nyelvet" akartam. Amelyhez a külső, a beszélt és gyakran az írott is, alig csupán ábécének elég. Önmagamban szerettem volna keresztmetszetét nyújtani egy nyelv lehetőségi irányainak: igyekeztem újraélni a nyelvteremtés primitív korát és egyidőben vele a jövő-nyelv irányait is megsejteni. Sejtelemnyelv. Ezért tapogatom most meg tizenöt éves szavaimat, és több mint tizenöt éves szavaimat; nyelv-

emlékeimet (de hiszen valamennyiőtöknek van egy-egy ilyen nyelvemléke!), talán vakon tapogatom, mert már kielemezhetetlenek számomra is. Ujjam begyét végighúzom érdes szavaimon, görcseiken, göcsörtös fordulataikon, megsimogatom a tüskés mondatokat, a zsenge alakzatokat, irkalapokra, kitépett notesznyelvekre, papírszalvétákra, gyűrött gépíró-papírra vetett sorokat. El kell időznöm a rímek jószagánál. A csecsemőn az anyatej, az alig bőrödző bőr illata érzik. Megállok a nyers föld előtt, a zsendülő vetés, a csiszolatlan kő, a betöretlen vadló, a vasúttalan táj illatánál, a nyelv-gondolat vadonában, a nyelvi ösztön és szokás ősködében, az utánzás, utánozni-vágyás Onán-korában, a mondat-ömlések lávakorában, lavina-korban, amidőn úgy jött a vers, kéretlen-hívatlan, visszafoghatatlan, mint gerincünk higanya. Asszociációim lépték nélküli térképét keresem bennük (talán), a képzeleteim útvonalát, a gondolatcsavargások szeszélyeit, hangulataim időtartamát, az ajzottság felszökő vagy elbukó lendületét, helyzeteim régi izgalmát, a percek pihés hevületét, borzongásaim erővonalait, egykori lelkem cserepeit... Talán amolyan kísérleti állatkáknak nézem őket, amelyeket hideg fővel a nagyobb eredmény iszonyatos oltárán áldozunk fel. Ó, boldog nyelv volt ez: nyelvem csillagkora! Amikor azt hittem: mindez líra, ez a líra! Amikor még nem kínzott a tudat: bármit írok-teszek is: ugyanúgy kész formákba „löttyintem" magam. A szavakat hiába cserélem föl, mert egymáshoz mégis régi-módon fűzöm. Mindent le akartam írni a vers elején, hogy „tisztázzam" helyzeteimet, hogy most ülök és szomorú vagyok, leírtam belső világom bútorait, akár

egy introspektív Balzac, csak éppen rímmel, zenével és néhány töményebb stílus-alakkal. De ettől még rímes-epikus maradtam! Nem tudtam még, amit ma sejtek: az epika őse a mesélő tudat, a dráma őse a vitázó tudat, a líra talaja, őse: a magáért-való tudat. Múlt, jelen, jövendő e három. És később – amikor már éltem és olvastam, amikor már kíséreltem és gondolkodtam, vetült elém valami építmény rajza, amiben nincsenek kis egységek, csak erővonala van, csak tagolása, csak a gondolat hajlatai, csak eszem járásának gacsos vagy csámpás (de egyszeri) élete van. Építmény-vers, építmény-líra, építmény mondat-gondolatok. Az egész tűnt fel és az egészet összetartó oszlop és ereszték-kohézió. A túlzott, a fölösleges „leírás" elhagyott, a túlzó magyarázat is, antideszkriptív és magyarázatnélküli lett, ami kiszabadult... Anti-epikus. Líra. A szögeim változtak, néha a tarkómon éreztem a szemem (mint amikor érzed, hogy valaki követ, pedig nem néztél hátra), néha a talpamon éreztem a fülem. Felületem teljes lett, mert más lett. Az érzékeny felület három, négy, sőt több dimenziótól várt már valamit. A vers nem előkészítő gesztusokkal indult, hanem „in medias res", mint egy váratlan, szívünket a torkunkba dobó sejtés vagy látvány. A helyzettisztázás olykor a szöveg mögött maradt, máskor a vers közepén bukkant fel, vagy a végén sejlett ki halványan. Egyáltalán: kezdett hasonlítani hozzám, lét-érzékelésemhez... A gondolat nyelvi „öntőformái" helyébe egymásba áthullámzó, „áttűnő", körvonaltalan, de egyszeri alakzatok léptek... Már felfogtam a hullámokat, a rezgést, a tónusokat és a mindenben-való gondolat, az összefüggések végtelen voltának lehetőségét;

asszociációim kiszabadultak az iskolás líra-pszichológia példatárából, a verssorok, a versmondatok, a szakaszok vagy éppen az egész vers végén ághegyek zöldültek ki, s mint valami naiv-primitív trambulinról, ezekről lendült újabb és újabb ágra a madár, az asszociáció, mígnem teljesen felröppent s eltűnt a megfoghatatlan levegőben. És gondolataim – a legtávolabbiak is – egymás kezét keresve akartak együvé tartozni, olykor egy-egy pallón átlibegve, vagy feszült kötélen átinogva-imbolyogva a másikhoz. Szó-egységeim, motívumaim hívták egymást, vagy röpködtek a levegőben, s ha felnyúltam két kézzel, összeránthattam őket; az egyik akár kődarab, a másik meg pillangó is lehetett, mégis ebben az új-létben egymás mellé kerülve jelentettek valamit önmaguknak is, egymásnak is, nekem is, talán másoknak is, mert <u>összetartoztak egy gondolatra, egy gondolatnyi létre</u>. Néha kísértenek a régi szavak is, régi módok, „menetek", mert ők a gyermekkorom, nem űzhetem el őket, s velük hálok egy-egy dallamnyi időre. Ilyenkor a formák nosztalgiája él, szokott öntőformákra vágyik az alaktalan, régi kánonra ácsing az új, hogy igazolhassa léte jogát. Tehetetlenség, kényelem? Vagy atavizmus, a kánon atavizmusa az amorfban? De eztán újra visszatérek ahhoz, ami annyira csak lelkem építkezésében magasodik elő, hogy nem kér és nem ad magyarázatot. Odamegyek a tiszta ablaküveghez, a Külső Nyelv ablakkeretében a Belső Nyelv, a gondolat, a fogalom, az ítélet és következtetés ablaküvegéhez, és rálehelek: a reácsapódott pára – akármilyen alakú is legyen – az én lelkem lehelete, az én lelkem, gondolat-lelkem, hangulat-lelkem egyszeri mása. A többi, a többi pedig az egész Nyelv rétegeinek időn-

kénti feltörése csupán, hasonlóan a geológiai rétegekhez, amelyek fogsorukat és ínyüket elő-elővillantják – árulkodón – egy-egy hegycsuszamlás után.

Ahogy

Ahogy
a földben nincs Magyarázat
a kékben
ahogy
lehelet száll az ablaküvegre
És a madárban ott a vakond
Akként